

1 Introducció: la literatura i les violències masclistes

El 25 de novembre de 1960 les germanes Patria, Minerva i María Teresa Mirabal, opositores al règim dictatorial que tenallava la República Dominicana, van morir en un accident provocat per agents del president Rafael Leónidas Trujillo.¹ Quasi quatre decennis més tard, en memòria de les tres activistes, l'Assemblea General de l'Organització de les Nacions Unides (ONU) va instituir el 25 de novembre Dia Internacional per a l'Eliminació de la Violència contra les Dones. Amb la resolució dictada el 1999, la prevenció d'aquesta xacra adquiria per primera vegada una institucionalització internacional: es *convitava* «a l'organització mundial d'activitats aquest dia per conscienciar la població sobre el problema de la violència contra les dones» a fi d'evitar danys físics, sexuals i psicològics, i promoure els drets humans de dones i nenes.²

El 2011 l'advocada sud-africana Rashida Manjoo, Relatora de l'ONU (entre 2009 i 2015) sobre les violències contra les dones, va presentar

---

1 A *La fiesta del Chivo* (2002), Mario Vargas Llosa posa en primer pla la condició d'agressor sexual del dictador i l'efecte devastador del masclisme estructural en les dones dominicanes.

2 <https://www.un.org/womenwatch/daw/news/vawd.html>.

l'Informe sobre les causes i les conseqüències de la violència contra les dones. Manjoo, que qualificava el fenomen d'«epidèmia global», constata la multiplicitat de formes en què les dones pateixen discriminacions i violències, i el fet que les seves diferents condicions i identitats les poden fer més vulnerables. Així, advertia que per abordar la solució del fenomen era necessari acostar-s'hi de manera transnacional. És necessari que les violències –assegurava Manjoo– es contemplin com un continuïum i que, més enllà de les que es produeixen en l'àmbit interpersonal, es reconeguin les que són de naturalesa estructural, fonamentades en la desigualtat institucional i en les distintes jerarquies socials i econòmiques entre dones i homes, així com entre les mateixes dones. En conseqüència, reclamava garantir els drets de les dones quant a estàndard de vida, educació i cultura, participació en la vida política i civil, i autodeterminació. En el capítol de recomanacions, exhortava «governos, agents no governamentals i activistes locals» a «promoure una resposta holística per identificar, prevenir i, finalment, acabar amb totes les formes de violència contra les dones» (Manjoo 2011, 21). També reclamava situar aquestes violències en l'esfera dels drets polítics, civils, econòmics, socials i culturals: només així se'n pot reconèixer la universalitat i identificar-ne les interconnexions. Manjoo observava que més enllà de fer complir les lleis que protegeixen de discriminacions i violències, penalitzen els agressors i reparen els danys infligits, l'abordatge multidimensional per acabar amb aquest fenomen implica, entre d'altres accions, reforçar una educació que permeti posar fi a la creació i a la reproducció de prejudicis i estereotips en els quals es fonamenten discriminacions i violències.

De manera paral·lela a les polítiques de les Nacions Unides i dels diferents Estats relatives a la protecció dels drets i la integritat de dones i nenes, en el decurs del darrer decenni s'han produït respostes socials i de l'opinió pública cada vegada més irades, i amb més ressò i mobilitzacions transnacionals,³ enfront de nous casos de violència. N'han estat claus el tractament mediàtic internacional (no sempre adequat, malauradament) i l'activisme en les xarxes socials per part d'una ciutadania amb una creixent consciència feminista.

Entre les mobilitzacions massives més rellevants cal destacar les de l'Índia l'any 2012, en protesta per la violació en grup i l'assassinat d'una jove a Delhi,⁴ l'activisme #BringBackOurGirls per exigir

---

3 Amb la voluntat d'impugnar la pretesa universalitat del feminisme global i del feminisme internacional, que s'ha basat en un patró occidental etnocèntric i homogeneïtzador, el feminisme transnacional proposa perseguir «la creació d'aliances transfrontereres capaces de transformar les relacions de poder asimètriques, inscrites imaginàriament en l'anomenat Nord i Sud» (Castro, Spoturno 2020, 17-18). Per aquesta raó en la nostra guia prioritzem l'ús del mot «transnacional».

4 https://ca.wikipedia.org/wiki/Cas_de_violaci%C3%B3_en_grup_de_Delhi_de_2012.

el rescat de les més de dues-centes nenes que van ser segrestades a Nigèria el 14 d'abril de 2014 per part del grup terrorista islàmic Boko Haram;⁵ les multitudinàries marxes Ni una menos del 3 juny de 2015 a Argentina, Xile i Uruguai per denunciar els feminicidis;⁶ la violació en grup perpetrada per cinc homes a Pamplona durant la celebració de les Festes de San Fermín el 2016 i el controvertit judici del cas, conegut com el cas de La Manada;⁷ l'eclosió de l'activisme viral #MeToo, que es va escampar des dels Estats Units fins arreu del món el 2017, tan bon punt es van fer públiques les diverses acusacions d'assetjament sexual i de violació al poderós cineasta i productor de Hollywood Harvey Weinstein;⁸ la solidaritat feminista nacional i transnacional envers «Las 17», les dones empresonades per haver patit un avortament espontani i acusades d'«homicidi agreujat» pels tribunals d'El Salvador, liderades per Teodora Vásquez;⁹ el 2019, la representació d'*Un violador en el teu camí*, del col·lectiu feminista Las Tesis, de Valparaíso, a Xile, *performance* replicada per feministes de molts altres països;¹⁰ i el 2022, les irades reaccions liderades per les dones a l'Iran com a resposta a la mort de la jove de vint-i-dos anys d'origen kurd Masha Amini mentre era sota la custòdia de la policia moral, que l'havia detinguda perquè duia el vel islàmic mal posat pel carrer.

Aquestes manifestacions són actes de denúncia i d'expressió de la ràbia femenina -i, per bé que en molt menor grau, de vegades també masculina, val a dir-ho- enfront d'un fenomen que no minva, sinó tot al contrari. Totes formen part del que s'ha convingut a designar com a quarta onada feminista -per bé que l'ús de la metàfora de l'onada per consignar la cronologia del moviment està en qüestió, entre d'altres raons, pel seu biaix occidental-, en què la connectivitat global mitjançant les xarxes socials, les mobilitzacions massives i les vagues del 8-M (especialment dels anys 2018 i 2019) contra la discriminació, l'assetjament i la violència n'han estat una manifestació política d'impacte transnacional.

En resposta a aquest clima d'indignació d'abast local i transnacional, les institucions s'han anat sumant a l'objectiu de posar fi a les violències que pateixen dones i nenes arreu del món, amb diversos graus d'eficàcia i compromís. Potser la mostra amb més càrrega

---

5 <https://bringbackourgirls.ng/>.

6 https://ca.wikipedia.org/wiki/Ni_una_menos.

7 https://ca.wikipedia.org/wiki/Cas_de_La_Manada.

8 https://ca.wikipedia.org/wiki/Moviment_Me_Too.

9 El documental sobre les preses salvadorenyes *Nuestra libertad* (2021), protagonitzat per Vásquez i dirigit per Celina Escher, ha rebut diversos reconeixements, com el premi Premi del Públic al Millor Llargmetratge en el Festival de Cine i Drets Humans de 2022.

10 https://ca.wikipedia.org/wiki/Un_violador_en_el_teu_cam%C3%AD.

simbòlica i major impacte transnacional és la concessió del Premi Nobel de la Pau de 2018 a la iraquiana Nadia Murad, supervivent de violència sexual i activista compromesa en la lluita contra el tràfic de dones, i a l'activista feminista congolès Denis Mukwege, el metge expert en la reparació de lesions de genitals causades per violació i en l'atenció de les dones, que des del 1999 ha tractat a l'Hospital de Panzi 70.000 supervivents de violència sexual,¹¹ com explica a *La fuerza de las mujeres* (2022, 92).¹²

Les xifres creixents de violències masclistes (en part, esperonades pel confinament imposat en el context de la covid-19, i que han afectat també els menors i els ancians que conviuen en les llars familiars), el fet que aquesta xacra s'hagi situat de manera preeminent i nova en la consciència pública (Nussbaum 2022), i l'avenç dels populismes neoconservadors que suposen un retrocés en termes de drets per a col·lectius com les dones, les nenes i les comunitats *queer*,¹³ han incentivat el desplegament de lleis i polítiques institucionals en clau de gènere que persegueixen la construcció d'unes societats més justes i segures per a tothom. Seguint els dictats de l'ONU, cada vegada més països se sumen a la missió de posar fi a la cultura de la violació¹⁴ –una de les principals causants de les violències sexuals– i a promoure la cultura del consentiment.¹⁵ L'Estat espanyol, pioner quant a polítiques per abordar aquesta problemàtica, compta amb un pla que no només obliga els poders públics a prevenir, sensibilitzar i detectar les violències masclistes, d'una banda, i a protegir

---

11 <https://panzifoundation.org/es/>.

12 També el 2018 Teodora Vásquez, la portaveu de «Las 17», va rebre a Suècia el Premi Per Anger.

13 Davant de la multiplicitat d'identitats sexuals i de gènere, tant les prescrites tradicionalment com les que es determinen com a noves categories, en constant revisió, en aquesta guia no pretenem recollir tot el ventall de possibilitats de designació d'aquesta multiplicitat. Tot i que aquest no sigui l'espai pertinent per consignar-ne els múltiples debats, enfocaments i aproximacions teòriques, aconsellem tenir en compte aquesta diversitat per tal d'evitar la homogeneïtzació que legitima el discurs heterocèntric, binari i biologicista. En aquest cas, i defugint els debats actuals sobre el terme, «queer» designa les persones que no subscriuen la divisió binària tradicional dels gèneres i rebutja la identificació amb el binomi home-dona i amb les identitats propugnades des del model heteronormatiu. Tenint en compte aquesta diversitat de posicionaments identitaris, en aquesta guia fem referència a les violències masclistes que s'apliquen a nenes i dones que s'identifiquen o són identificades, com a tals.

14 Vegeu al glossari la definició d'aquest concepte.

15 A Espanya, on durant el 2021 els delictes sexuals van augmentar un 34,6% respecte de l'any anterior segons l'Institut Nacional d'Estadística (97,9% dels quals van ser perpetrats per homes), el 25 d'agost del 2022 es va aprovar la llei del consentiment, coneguda popularment com la llei del «només sí és sí». La llei va entrar en vigor el 7 d'octubre de 2022. El problema de l'abordatge legal del consentiment està molt ben tractat a *Les choses humaines* (2019), la novel·la de Karine Tuil, adaptada al cinema per Yvan Attal - *L'acusat* (2021).

i garantir la seguretat, i l'atenció i la reparació integral de les dones que les han patides, de l'altra. També prescriu «combatre el negacionisme, els discursos d'odi i els efectes del relat antifeminista», com s'exposa a l'*Estratègia estatal per combatre la violència masclista 2022-2025* (Ministerio de Igualdad 2022, 172).

És urgent que aquestes polítiques s'escalin en clau transnacional, acomodades convenientment a les necessitats i a la idiosincràsia dels diferents entorns socials, culturals i naturals per evitar biaixos eurocèntrics: els estudis demostren amb evidències aclaparadores que en tota situació de crisi, sigui bèl·lica, econòmica, de resultes del canvi climàtic o d'una pandèmia, les violències contra les dones s'aguditzen. En paral·lel al desplegament de plans de despatriarcalització, és igualment imprescindible imaginar formes de convivència respectuoses que comptin amb l'agència equitativa entre persones de qualsevol identitat i condició a fi de construir societats postviolentes; això és, que ni naturalitzin la violència ni la posin al centre del relat sobre el poder (Vergès 2022).

L'emergència del feminisme de masses ha propiciat que, entre la ciutadania, estigui arrelant la pràctica d'interpretar el «mapa de les violències com un entramat que connecta la violència de gènere amb la violència econòmica, financera, política, institucional i social» (Gago 2019, 88). Acabar amb les distintes formes de violència envers les dones i les nenes és objectiu prioritari de tota la multiplicitat d'activismes i teories feministes vigents. Si bé en el món anglòfon la lluita contra les violències sexuals va adquirir rellevància en els moviments feministes a partir del decenni de 1970, no és fins a dates més recents que s'ha posat en primer terme (Baker 2008). Així, Rosa Cobo assegura que «[e]l cos vindicatiu de la quarta onada feminista és, sens dubte, la violència sexual» (2019, 138).¹⁶

L'arribada dels feminismes a les institucions culturals i artístiques –com en totes les àrees del saber, dominades tradicionalment pels homes– ha fet evident la responsabilitat que aquestes han tingut en la construcció i el manteniment dels sistemes patriarcals al llarg de la història. Per contrarestar aquestes dinàmiques seculars, des de diferents àmbits culturals i artístics s'estan proposant creacions subversives i emancipadores que, pel que fa a les violències masclistes, cada vegada més s'aborden de manera multidimensional i multidisciplinària, tal com aquesta problemàtica reclama.

La creació literària i el mercat del llibre han tingut una capacitat d'agència significativa en els feminismes actuals. Els darrers anys hem assistit a un autèntic boom de publicacions de textos clàssics i

---

16 També són assumptes particularment rellevants la politització de «les cures, l'amor romàntic, la maternitat, la sexualitat, la prostitució o la pornografia, de la mateixa manera que s'estan polititzant fenòmens patriarcals nous, com els ventres de lloguer» (Cobo 2019, 135; traducció dels autors, d'ara en endavant).

contemporanis que, des d'un major o menor grau de consciència i militància feministes, denuncien les violències interpersonals, sistèmiques i simbòliques contra les dones.¹⁷ Alhora, un corpus creixent d'obres formula nous imaginaris, reparadors, postviolents i que posen el sosteniment de la vida digna al centre, amb punts de vista i protagonistes que transgredeixen la naturalesa patriarcal i androcèntrica del cànon literari.¹⁸ Unes i altres persegueixen la presa de consciència i la interpel·lació política del públic lector. En són paradigmàtiques el còmic *Priya's Shakti* (2014),¹⁹ publicat com a resposta als fets de Delhi del 2012 a fi de generar consciència i promoure un canvi social respecte de les violacions a l'Índia (Chattopadhyay 2019); *La casa de la fuerza* (2011), d'Angélica Liddell, l'obra de teatre que denuncia amb una retòrica bel·ligerant la connivència del Govern de Mèxic amb els feminicidis de Ciudad Juárez i els posa en relació amb la violència masclista en l'àmbit espanyol (Nicolau, Iribarren 2020); i *Jauría* (2019), la peça de Jordi Casanovas basada en el cas de La Manada, que impugna la cultura de la violació a través de la tècnica del teatre *verbatim*.

En correlació amb aquest esclat d'obres, i de manera molt imbricada, ha eclosionat el fenomen de la lectura resistent, que va néixer al si dels feminismes dels anys setanta.²⁰ Es tracta d'una pràctica cultural, de gran poder simbòlic, que persegueix la transformació de consciències. El terme «lectora resistent» va ser formulat per Judith Fetterley a *The Resisting Reader: A Feminist Approach to American Fiction* (1978). Fetterley, que parteix de la idea que la literatura és política, hi argumenta que, tradicionalment, s'ha imposat a les dones el punt de vista i el sistema de valors dels homes, sovint misògins, en contra de la seva pròpia subjectivitat. Molts dels seus arguments continuen avui del tot vigents. Creiem que és oportú recuperar-los en la síntesi que en fa Noelia Pena a l'article «Por una desobediencia lectora»:

L'anomenada «lectora resistent», en mostrar-se reticent, pretén desemmascarar les relacions de complicitat que tenen lloc entre personatges i autors per desxifrar, a través dels diferents codis narratius, la ideologia subjacent als textos que l'exclouen. Judith

---

17 N'és un exemple paradigmàtic *El encaje roto. Antología de cuentos de violencia contra las mujeres* (2018), d'Emilia Pardo Bazán.

18 El cànon literari és un repertori de les obres (usualment d'autoria masculina) més rellevants d'una nació o d'un espai literari no nacional, com el català, tradicionalment prescrit per homes i per als homes.

19 <https://www.priyashakti.com>.

20 Cal fer constar que existeixen altres conceptes afins, com el de la crítica del sabotatge que ha desenvolupat Manuel Asensi (2007). La crítica del sabotatge és aquella pràctica d'exegesi desobedient respecte de l'autoritat pel fet de desplaçar l'horitzó referencial, d'identificar les ideologies subjacents de l'acció modeladora de qualsevol discurs, i d'adoptar el punt de vista, plural i mòbil, del subaltern.

Fetterley ens proposa una resistència a la codificació tradicional i una negativa a acceptar els paràmetres que l'estructura androcèntrica estableix d'entrada. El concepte de «lectora resistent» implica, a més, que es tinguin en compte la voluntat i l'agència de les lectores, la qual cosa ens porta a pensar en un «empoderament lector», que sorgiria amb la nostra consciència d'haver estat educades per pensar com homes i identificar-nos amb el punt de vista masculí. Llegir, des d'aquesta perspectiva feminista, consistiria a «resistir» i no a «assentir», fet que porta a disputar l'autoritat del text; semblantment, el qüestionament de Fetterley posa en dubte la veracitat mateixa de la versió dels fets que els textos ens proposen. Aquesta resistència passa per l'esforç d'abandonar les idees rebudes i les propostes paradigmàtiques de lectura que hem assumit acriticament durant bona part de la nostra vida. (Pena 2019, 115-16)

La institució universitària no ha estat aliena a les polítiques governamentals i a les iniciatives ciutadanes que s'han produït en el marc de la recent eclosió dels feminismes. Els estudis literaris han començat a parar cada vegada més atenció tant a la producció de les obres que representen les violències contra les dones publicades els darrers anys, com a la pràctica cultural i política de la lectura resistent, que permet detectar estratègies narratives, codis, estereotips, clixés, modes, usos lingüístics, imaginaris i ideologies que les naturalitzen i les fonamenten.

Per part del professorat, l'interès i el compromís per acabar amb aquesta *epidèmia global* s'ha materialitzat en estudis com ara el monogràfic *Women and Violence in Italian Literature* (2018), coordinat per Gregoria Manzin i Barbara Pezzotti, *Rethinking the Victim. Gender and Violence in Contemporary Australian Women's Writing* (2019), editat per Anne Brewster i Sue Kossew, i *#MeToo and Literary Studies. Reading, Writing, and Teaching about Sexual Violence and Rape Culture* (2021), editat per Mary K. Holland i Heather Hewett.

L'alumnat de l'àmbit dels estudis literaris s'hi ha sumat, de manera progressivament notòria, realitzant treballs de grau, de postgrau i tesis doctorals sobre obres que representen les violències masclistes. N'han estat factors clau, d'una banda, la possibilitat de trencar el silenci i canalitzar la ràbia femenina expressada als carrers i a les xarxes socials vers l'àmbit acadèmic, que s'ha traduït en pràctiques crítiques feministes com ara la impugnació de la criptogínia²¹ i del conservadorisme disciplinari silenciador i antifeminista. De l'altra, l'obligatorietat per part de les universitats d'adoptar la perspectiva de gènere en la totalitat dels plans docents i en la recerca, que

---

21 Vegeu al glossari la definició d'aquest concepte.

ha estimulat la proliferació de lectures d'obres literàries en clau feminista.

L'exploració de treballs acadèmics disponibles en accés obert als repositoris universitaris sobre la matèria permet constatar que la gran majoria han estat realitzats per dones. Partint de l'apriorisme que l'obra literària és, també, un discurs polític, podem pensar que les estudiants es rebel·len contra uns plans docents de literatura que sovint, com ja apuntava Elaine Showalter el 1971 a «Women and the Literary Curriculum», les entrenen a adoptar una perspectiva androcèntrica i, per tant, a estrangeritzar les pròpies experiències vitals, lectores, artístiques i culturals.

Ara bé: des de la nostra experiència docent, hem constatat que l'alumnat té força dificultats per dissenyar i dur a terme un treball d'aquesta naturalesa. A banda d'estar ben equipat quant a coneixements literaris, aquest tipus d'estudi exigeix mobilitzar també coneixements en matèria de violència masclista i emprar amb rigor els conceptes associats, que són complexos i controvertits, de vegades en constant redefinició, i impliquen múltiples disciplines. A més, cal saber interrelacionar aquesta multiplicitat de coneixements disciplinaris amb quatre competències gens fàcils: la lectura literària, l'escriptura acadèmica, el pensament crític i el compromís ètic.

El repte, per tant, és particularment majúscul. D'entrada, cal tenir en compte dos fenòmens. El primer: fins a dates molt recents no s'han començat a impulsar nous marcs de lectura al llarg de tot el procés educatiu, des de l'escola fins a l'institut, que deixin de reproduir els paradigmes patriarcals i androcèntrics del cànon, i fins i tot a interrogar-los. Els esquemes de lectura tradicionals, tan arrelats i simbòlicament associats a les veus hegemòniques que han forjat la disciplina, dificulten poder dur a terme noves lectures. Sovint l'alumnat no es veu capaç de formular propostes interpretatives que qüestionin l'autoritat de la major part de la bibliografia disponible, ni tampoc disposa d'un corpus prou ric de mostres de lectura resistent dutes a terme, sobretot, des de paradigmes feministes. El segon: ni l'alumnat ni el professorat no tenen a l'abast mapes conceptuals, marcs teòrics i analítics, glossaris, materials didàctics, models discursius i bibliografia que els ajudin a desenvolupar aquest tipus de projectes en l'àmbit de les humanitats.

Tots aquests condicionants fan que aquest nombre creixent d'alumnat que vol realitzar un estudi literari que sintonitzi amb la preocupació i la denúncia de les violències masclistes no ho tingui gens fàcil. Tampoc el professorat que l'ha d'acomboiar. En ocasions hem vist que les dificultats per dur a terme aquests projectes fan que, malgrat la seva bona intenció, en la formalització acaben reproduint un llenguatge, interpretacions textuais, apriorismes, judicis extratextuals i valors que, justament, traeixen la voluntat i l'objectiu que els han inspirat. És fàcil que, sense tenir-ne consciència, es caigui en

l'essencialisme, l'universalisme, el dogmatisme, la reproducció de clichés, la pobresa interpretativa o el discurs victimista i d'una compassió condescendent. Sovint, aquest resultat és fruit d'haver aplicat de manera mecànica judicis preconcebuts i per haver perdut de vista la naturalesa del discurs literari en atendre les realitats extra-textuals que els textos representen (per exemple, des d'un etnocentrisme inconscient, es poden fer generalitzacions com ara «la dona peruana té un vincle especial amb la terra»). El perill rau a no tenir clara la frontera entre realitat i ficció. L'error consisteix a fer una crítica dogmàtica sobre el món i no una crítica literària sobre el text (poètic, dramàtic, novel·lístic, memorialístic, etc.) que recrea el món.

Literatura i violències masclistes. Guia per a treballs acadèmics vol donar resposta a aquesta necessitat. La guia posa a l'abast de la comunitat acadèmica un marc analític per poder-lo aplicar, amb rigor i de manera productiva i crítica, en l'elaboració d'un discurs interpretatiu d'obres literàries que plasmen les violències contra les dones i les nenes. És a dir, mitjançant l'exposició d'un marc analític, la guia aspira a acompanyar en el disseny de treballs i en la realització de lectures literàries d'acord amb uns paràmetres de descodificació que volen subvertir els tradicionals a fi de promoure discursos acadèmics emancipadors, basats en el reconeixement i el respecte (Assmann 2013).

El nostre marc analític exhorta a aplicar una capa de complexitat a l'exegesi del text, perquè vagi més enllà de l'estudi dels elements ortodoxos (diàleg amb la tradició, personatges, trama, temps, espai, gènere literari, punt de vista narratiu, llengua, figures retòriques, forma, estil, dimensió estètica, mimètica, metafòrica o simbòlica, etc.). Com? Interrogant les obres tot aplicant-hi la perspectiva de gènere i les mirades decolonial i interseccional, per analitzar de manera crítica el tractament de vincles, conflictes i entitats com ara els cossos, les veus i les jerarquies entre persones, que sovint han normalitzat o invisibilitzat les violències.

Per tant, la nostra proposta vol ajudar a discernir la ideologia explícita o subjacent del text, i a problematitzar-la amb actitud crítica i voluntat emancipadora; això és, a activar la lectura resistent. Només així, al nostre entendre, s'adquireix una amplitud de mirada i una finesa interpretativa que permet fer evidents dinàmiques d'opressió o de privilegi, de subordinació o de dominació, i es pren la consciència de violències exercides o patides tot superant la dicotomia categòrica dona-víctima i home-agressor.

Partim de la convicció que la literatura, per la seva capacitat de presentar personatges, geografies i temps en una imbricació molt complexa, permet entendre que les identitats no són absolutes, sinó creades per una narrativa que reproduceix pressupòsits ideològics; que trames, perspectives i altres estratègies narratives, poètiques i dramàtiques afavoreixen una determinada visió de les violències. Per tant, els textos literaris també tenen la capacitat de generar imaginaris innovadors

respecte de les estructures que les han fet possibles. Aquesta mateixa visió ha de contribuir a fer evidents les resistències que tal vegada apareixen en el text, per part de personatges femenins subversius, que no acaten els dictats masculins dominants, i que prefiguren escenaris postpatriarcal i postviolents. El marc analític que proposem, per tant, vol contribuir a reforçar l'agència dels estudis literaris en la construcció de discursos –en cap cas dogmàtics ni ingenus– que imaginin horitzons de futur basats en unes formes de vida individual i col·lectiva dignes i respectuoses amb l'entorn social i natural.

La dificultat rau en el fet que tots els elements constitutius del text literari són indestriables, com també ho són, al seu torn, les violències. Per tant, l'anàlisi d'uns i altres elements reclama acostar-s'hi de manera oberta, profunda i interrelacionada. Cal estar en disposició de deixar enrere punts de partida inflexibles i prejudicis, i superar actituds refractàries a nous punts de vista i idees. El repte, cal subratllar-ho, no només és intel·lectual. S'hi imbrica també la dimensió emocional, afectiva i estètica, que cada persona que llegeix experimenta de manera distinta segons quina sigui la seva identitat, condició social, trajectòria i circumstància vitals, interessos, gustos, sensibilitat i bagatge literari, cultural i lingüístic. Un bon treball acadèmic de lectura, doncs, ha de contemplar tota aquesta multiplicitat de qüestions per donar lloc tant al diàleg amb la comunitat lectora com a l'agència individual en la construcció del sentit del text literari.

La guia també vol contribuir a enrobustir les humanitats, i més concretament, la disciplina literària. De quina manera? Sumant-se a la missió de transformar imaginaris, pràctiques i actituds, d'estimular la formulació de nous interrogants, i d'exhortar resistències a dinàmiques i valors patriarcal i androcèntrics. Davant de segons quines obres, fins i tot persegueix estimular actituds empàtiques envers les ferides i el dolor dels altres, i de promoure'n el reconeixement i la reparació. D'aquí que anirem a contemplar l'exercici de la lectura literària com un projecte formatiu i el de l'escriptura acadèmica com un espai de creació intel·lectual i tal vegada d'expressió afectiva, des del qual es pensa la pròpia subjectivitat i s'interroga el món, de manera radical i nova, i es participa en la construcció d'una comunitat lectora amb compromís polític i ètic. Tot plegat busca reforçar el potencial de la lectura resistent, tot interpellant els lectors quant a un dels principals reptes del món contemporani: erradicar les violències contra les dones i les nenes.

El llibre s'estructura en set capítols: la introducció, la definició i l'establiment de tipologies i àmbits de les violències contra les dones, l'exposició de directrius didàctiques bàsiques per fer un treball o assaig sobre textos literaris que representen les violències masclistes (adreçades sobretot a l'alumnat), tres propostes d'innovació docent (adreçades especialment al professorat), un glossari bàsic sobre la matèria, un llistat d'obres literàries contemporànies a treballar

(algunes d'elles amb articles o treballs acadèmics que les han abordat), i una selecció bibliogràfica especialment pensada per dur a terme aquesta mena de treballs. A fi d'atendre l'interès per estudiar la producció més actual, centrem la nostra proposta en la literatura estrictament contemporània.

Aquesta guia, concebuda des d'una recerca situada en l'entorn acadèmic i literari català,²² no pretén ser exhaustiva ni en termes teòrics,²³ ni metodològics ni en el llistat de lectures i bibliografia proposades. Més aviat, exposa un punt de partida que reclamarà actualitzacions. El seu ús ens permetrà identificar-ne limitacions o mancances que haurem de resoldre en futures revisions. A més, els propers anys assistirem de ben segur a l'emergència de noves propostes analítiques, interpretacions teòriques i disposicions jurídiques que caldrà anar incorporant. Si bé el nostre marc analític s'inscriu en la disciplina literària, la guia pot ser un recurs docent útil per a estudiants i professors²⁴ de qualsevol àmbit de les humanitats. Tant de bo que pugui ser, també, un model inspirador per a guies semblants d'altres disciplines.

Amb la voluntat de donar la màxima difusió a la guia, hem volgut publicar-la en tres idiomes –català, castellà i anglès–, en accés obert i en llicència Creative Commons. Per assegurar-ne la qualitat, tres acadèmiques expertes en literatura i (o) en estudis de gènere, Caterina Riba, Adriana Nicolau i Begonya Enguix, n'han fet una revisió prèvia a la publicació. Volem agrair-los el compromís i el rigor de les seves observacions i propostes de millora, que hem incorporat a la versió definitiva. Així mateix, volem fer públic el nostre reconeixement a la masteranda Arola Castella Pujol, que ha estat pionera en l'ús d'aquesta guia quan encara era un esborrany, i ens ha fet veure com podíem fer-la encara més útil per a l'alumnat.

---

22 Per això, per exemple, hem emprat el marc legislatiu català de les violències masclistes i hi ha una representació d'obres literàries catalanes rellevant en la proposta de textos a treballar.

23 Brindar una panoràmica de les teories feministes, que són les que de manera central s'han ocupat de les violències contra les dones i les nenes, depassa l'objectiu d'aquesta guia. En funció de la naturalesa d'una obra literària, serà oportú aplicar el marc conceptual o propostes creuades de la multiplicitat de feminismes que existeixen, sovint en tensió (feminisme de la igualtat, feminisme de la diferència, feminisme marxista, feminisme anticapitalista, feminisme postcolonial, feminisme antirracista, feminisme indigenista, feminisme afrodescendent, feminisme carcerari, feminisme abolicionista, ecofeminisme, feminisme transnacional, etc.).

24 En aquesta guia emprem la forma lingüística del genèric (masculí) per referir-nos a qualsevol gènere.

